

rilmiş, bunu Kemal Eraslan'ın neşrettiği Akşemseddin'in şiirleri takip etmiş, yine önceki baskıda bulunmayan *Mâddetü'l-Hayât*'tan seçme konular yazılmıştır. Ali İhsan Yurt az sayıdaki yazılarında Nizamoğlu takma adını kullanmıştır.

Ali İhsan Yurt'un itina ile yayımladığı eserlerin başlıcaları şunlardır: Ali Fikri Yavuz, *Kur'an Meâlî* (İstanbul 1966); İbrahim Hilmi Soykut, *Unutulmaz Mısralar* (İstanbul 1968), *Türk Atalar Sözü Hazinesi* (İstanbul 1974); Âmil Çelebioğlu, *Türk Bilmeceler Hazinesi* (İstanbul 1979, Yusuf Ziya Öksüz ile birlikte), *Mesnevî-i Şerif: Aslı ve Sadeleştirilmişiyile Manzum Nahifî Tercümesi* (İstanbul 1967), *Türk Ninniler Hazinesi* (İstanbul 1982). Yurt ayrıca Konyalı Mehmed Vehbi Efendi'nin *Sahih-i Buhârî Tecrid-i Sarîh Muhtasarı*'nı yayıma hazırlamıştır (I-IV, İstanbul 1966).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali İhsan Yurt, *Akşemseddin [1390-1959]: Hayatı-Eserleri* (haz. Mustafa S. Kaçalın), İstanbul 1994, s. 469-470; a.mlf., "Erol Güngör Hakkında", *Dağarcık*, sy. 3-5, İstanbul 1984, s. 7-8; İsmail Kara, *Sözü Dilde Hayali Gözde*, İstanbul 2005, s. 131-137; Mehmed Niyazi, *Dâhiler ve Deliler*, İstanbul 2005, tür.yer.; Dursun Gürlek, *Ayaklı Kütüphaneler*, İstanbul 2008, s. 373-382; Abdullah Uçman, "Ali İhsan Yurd Hoca'yı Hatırlamak", a.e., s. 383-391; Mustafa S. Kaçalın, "Ali İhsan Yurt (1924 İzmir – 1993 İstanbul)", *Yedi İklim*, VI/47, İstanbul 1994, s. 126-127; M. Ali Eren, "Son Ayaklı Kütüphane", *Aksiyon*, III/109, İstanbul 1997, s. 18-19.

MUSTAFA UZUN

YÜSUF EFENDİ, Demircikulu

(ö. 1020/1611)

Osmanlı hattatı.

İstanbul'un Tophane semtinde doğdu. Ailesi ve öğrenimi hakkında yeterli bilgi yoktur. Tophane'de Topçu Ocağı'nda görevli demirci Ali Ağa'nın âzatlî kölesi olduğu ve onun terbiyesinde büyüdüğü, bu sebeple Demircikulu lakabıyla anıldığı bilinmektedir. Köleliği sebebiyle baba adı Abdullah olarak kaydedilmiştir. Yûsuf Efendi gençlik yıllarında Topçu Ocağı'nda yetişti, daha sonra günlük 40 akçe maaşla ulûfeli duacılık hizmetinde bulundu. Top Döküm Ocağı'nda gelenek olarak işe başlarken saygın ve âlim bir ulûfeli duacının duasından sonra ocak ateşlenir ve iş başı yapılırdı. Yûsuf Efendi'nin ardından ocakta duacılık hizmeti onun girişimiyle günümüze cami olarak kullanılan Tophane'deki Karabaş Mustafa Ağa Tekkesi şeyhlerine bağlandı.

Her türlü İslâmî yazıyı ustalıkla yazabilen, eşine az rastlanır bir hattat olan Yûsuf Efendi sağlığında yazıp hazırladığı kendi kabir kitâbesinde aklâm-ı sittede ve celfide Ahmed Karahisârî'nin talebelerinden Derviş Mehmed'in talebesi olduğunu belirtmiştir. Nefeszâde *Gülbâr-ı Savâb*'da ve Suyolcuzâde *Gülbâr-ı Savâb*'ı kaynak olarak Yûsuf Efendi'nin başlangıçta Şeyh Hamdullah yolunda aklâm-ı sitteteyi Abdullah Kırîmî'den meşkettiğini, nesih yazıda Celâlzâde Muhyiddin Amâsî'yi örnek aldığı, daha sonra Karahisârî'nin üslûbuna meyledip Derviş Mehmed'den aklâm-ı sitte ve celf yazı meşkettiğini, bu vadiye bütün sanat gücünü göstererek büyük başarı elde ettiğini kaydeder. Ahmed Karahisârî'nin son temsilcisi kabul edilen Yûsuf Efendi -zayıf bir görüş olmakla beraber- divânî ve celfî divânî yazılarını Taczâde Mehmed Çelebi'den (ö. 996/1588) meşkedip bu sahada da üstün başarı kazandı. Yûsuf Efendi'nin 100 yaşına yakın bir zamanda vefat ettiği nakledilir. Kabri Karabaş Mustafa Ağa Tekkesi Mescidi'nin mihrabı önündeki hazîrededir. Kendi kabir baştaşı kitâbesini celfî sülûs hatla yazmış, tarihini sonradan Hasan Üsküdarî eklemiştir. Yazısı ve yuvarlak şekliyle dikkati çeken baştaşı kitâbesinde, "Kad mâte'l-merhûm hattât Yûsuf Efendi eş-şehîr bi-Demircikulu tilmîz-i Derviş Mehmed min telâmîzi Ahmed el-Karahisârî sene 1020" yazılıdır.

Kaynaklarda bildirildiğine göre Tophane Kılıç Ali Paşa Camii'nin iç ve dış mekânlarında taşla hakkedilmiş lâcivert çiniler üzerindeki bütün ketebesiz hatlar Demircikulu Yûsuf Efendi'ye aittir. Kuzey avluya giriş kapısı üstünde şair Ulvî'nin iki beyitlik, sol avlu giriş kapısı üstünde dört beyitlik tarih kitâbeleri celfî sülûs hatla yazılmıştır. Cami harimine sağ yan giriş kapısı üzerinde Ba-

kara sûresinin 238. âyeti, sol yan giriş kapısı üzerinde Meâric sûresinin 34. âyeti, avludan son cemaat yerine giriş kimeri üstünde kelime-i tevhid de celfî sülûs hatla hakkedilmiştir. Özellikle cami harimine girişi sağlayan taç kapı üzerinde piramidal biçimde yükselen âbidevî celfî müsennâ kitâbede Ra'd sûresinin 16. âyetiyle Zümer sûresinin 62. âyeti, altta dikdörtgen form içinde Haşr sûresinin 24. âyeti celfî sülûs hatla taşla hakkedilmiş, zemin ördekbaşı yeşile boyanmış, yazılara altın varak uygulanmıştır. Cami harimiyle son cemaat mahallinde bulunan XVI. yüzyıla ait nefis İznik çini panolarının lâcivert zemini üzerindeki beyaz celfî sülûs hatlar da Yûsuf Efendi'ye aittir. Mihrap çıkıntısının içindeki sağ alt pencere üstünden Besmele ve Fâtiha sûresiyle başlayan, bir kuşak halinde diğer iç mekânın pencere üzerinde devam eden çini panolarda Bakara sûresinin 255. âyetiyle (Âyetü'l-kürsî) 256-258. âyetleri ve 259. âyetinin bir kısmı yine celfî sülûs hatla yazılmıştır. Son cemaat mahalli pencerelerinin alınlıklarında lâcivert çini panolar üzerinde celfî esmâ-i hüsnâ mevcuttur. Evliya Çelebi yanlışlıkla çini panolar üzerinde Mülk sûresinin yazılmış olduğunu, hattatının da Karahisârî Hasan Çelebi olduğunu kaydeder.

Yûsuf Efendi'nin taşla mahkûk, bilinen diğer bir yazısı da günümüzde terkedilmiş, bakımsız halde bulunan, Küçük Piyâle Paşa Camii yakınındaki Paşmakçı Ali Dede Tekkesi hazîresinin yola bakan, yarısına kadar toprağa gömülmüş penceresi üzerindedir ve 193 x 24 cm. boyutlarında celfî sülûs 1007 (1598-99) tarihli iki pafta halindedir. Kitâbede, "Eşhedü en lâ ilâhe illallâhu vahdehü lâ şerike leh, lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü yuhyî ve yümît" "Ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh" "Allâhümme salli alâ Muhamme-

Demircikulu
Yûsuf
Efendi'nin
Kılıç
Ali Paşa
Camii'ndeki
celfî sülûs
çini panosu

Demircikulu
Yûsuf
Efendi'nin
Karabaş
Tekkesi
hazîresindeki
mezar taşı

din ve alâ âli Muhammedin ve sellim teslimen" cümleleri yazılıdır. Yûsuf Efendi'nin Sakıp Sabancı Müzesi koleksiyonunda (nr. 100-0365) 977 (1569) tarihli, ketebeli, güzel nesih hatla yazdığı bir mushaf-ı şerifi bulunmaktadır. 21,3 x 12,5 cm. ebadındaki bu mushaf 370 varak, sayfada on üç satır halinde tasarlanmış, serlevha, sûre başları, duraklar ve güller tezhip edilmiştir. Cildi XX. yüzyıla aittir. Ferağ kaydında, "Ketebe Yûsuf b. Abdullah Memlûk-i Ali Ağa afe'llâhü anhümâ" yazılıdır.

Demircikulu Yûsuf Efendi'nin güzel nesih hatla yazdığı bir en-âm-ı şerifi de Dublin Chester Beatty Library'de kayıtlıdır (MS, nr. A 1530). Bordo renkli klasik Osmanlı cildinin sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu cüz 31 varak, 14 x 9,8 cm. boyutundadır. Her sayfada dokuz satır vardır. Unvan sayfası çok zarif bir şekilde klasik tarzda tezhip edilmiş, altın ve renkli cetveller çekilmiştir. Varak 24'da bulunan ketebesinde "Yûsuf b. Abdullah" ve "992" (1584) yazılıdır. Varak 24^b ve 25^a'da mevcut, ince nesta'lik hatla yazılmış esmâ-i hüsnânın sonradan ilâve edildiği düşünülmektedir. Varak 25^b-31^b arasında Müzzemmil sûresi bir satır siyah mürekkep, bir satır zer mürekkeple ve muhakkak hattıyla yazılmıştır. Ketebesini "Yûsuf b. Abdullah sene 976" (1568) olarak kaydedilmiştir. Yûsuf Efendi'nin hattat tezkirelerinde adı geçen talebeleri arasında *Gülzâr-ı Savâb* müellifi Nefeszâde İbrâhim Efendi, Abdullah Feyzî

b. Dursun ve Yûsuf Sîminkalem tanınmış hattatlardandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Gülzâr-ı Savâb, s. 60-61; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 441; Suyolcuzâde Mehmed Necib, *Devhatü'l-küttâb*, Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4359, vr. 53^b; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 62; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 593; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, I, 366; A. J. Arberry, *The Koran Illuminated: A Handlist of the Korans in the Chester Beatty Library*, Dublin 1967, s. 199; M. Uğur Derman, *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2001, s. 62, 63; *Sakıp Sabancı Müzesi Kitap Sanatları ve Hat Koleksiyonu*, İstanbul 2012, s. 114.

MUHİTTİN SERİN

YÜSUF HÂFİZ

(bk. HÂFİZ YÜSUF).

YÜSUF İZZEDDİN

(يوسف عز الدين)

Yûsuf İzzeddîn b. Ahmed
b. Abdirezzâk es-Sâmerrâî el-Ba'kübî
(1922-2013)

Iraklı edip ve şair.

Diyâlâ vilâyetine bağlı Ba'kübâ'da doğdu. Aslen Sâmerîrâ'da Bû Sâlih aşiretinden olup nesebi Hz. Ali'ye kadar ulaştırılır (Yûnus İbrâhim es-Sâmerrâî, s. 226). Osmanlı ordusunda subay olan babası Anadolu'da ve Kafkas cephelerinde bazı savaşlarda bulunmuş, I. Dünya Savaşı'nın ardından İngiliz manda yönetimine giren Irak'ta resmî görev almayıp ticaretle uğraşmış, ancak daha sonra mal varlığını kaybetmiştir. Fakir bir aile ortamında yetişen Yûsuf, Ba'kübâ'daki ilk ve orta öğrenimin ardından gittiği Bağdat'ta Dârü'l-muallimîn el-ibtidâiyye'den mezun oldu ve bir süre öğretmenlik yaptı (1941-1946). Bu sırada bazı gazete ve dergilerde şiirleri ve yazıları çıkmaya başladı. Eğitim Bakanlığı'nın verdiği bursla İskenderiye Üniversitesi'nde Arap dili ve edebiyatı okudu (1946-1950). Ahmed Emîn, Muhammed Halefullah Ahmed, Yûsuf Kerm, Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Abdülhamîd el-Abbâdî ve Tefîk et-Tavîl bu okulda ders aldığı hocalardan bazılarıdır. Muhammed Halefullah yönetiminde *eş-Şî'rü'l-İrâkî: Ehdâfuhû ve haşâ'ışuhû fi'l-ğarni't-tâsi'* aşer adıyla hazırladığı tezle yüksek lisansını tamamladı (1953) ve bu üniversitede yüksek lisans yapan ilk Arap öğrenci oldu. Hemen tamarnı gazel veya tabiat tasviri türü şiirlerden meydana gelen ilk

iki divanı İskenderiye'deki tahsili sırasında yayımlandı. Bağdat'a döndüğünde, kendi ifadesine göre tahsilini Mısır'da yapması sebebiyle gerekli ilgiyi göremeyince İngiltere'ye giderek Londra Üniversitesi'nde School of Oriental and African Studies'te hazırladığı *Poetry in the Social and Political Development of Twentieth-century Iraq* adlı teziyle doktor unvanı aldı (1957). Daha sonra Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde çalışmaya başladı. Dekan yardımcılığı ve dekanlık yaptığı bu kurumdaki görevine 1979'da ülkesinden ayrılıncaya kadar devam etti.

1960'ta Irak Yazarlar Birliği'nin kurucu üyeleri arasında yer alan Yûsuf İzzeddin birliğin aylık yayın organı olan *el-Kitâb* dergisiyle *en-Nedve* gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. *el-Mecmau'l-ilmiyyü'l-İrâkî*'de Nâci el-Asîl'in ikinci başkanlığı sırasında sekreterlik, onun 1963 yılında vefatı üzerine genel sekreterlik görevine getirildi (1964-1973). İlk genel sekreteri olarak kurumda yasal yapı, faaliyet mekânı ve üyelik esasları bakımından birtakım yenilikler gerçekleştirdi. Daha önce Maarif Bakanlığı'na bağlı olan akademi çıkarılan bir yasa ile doğrudan bakanlar kuruluna bağlanıp idarî ve malî bakımdan bağımsız hale getirildi. Yûsuf İzzeddin, yakın arkadaşı Abdülkerîm Ferhân'ın Kültür ve Enformasyon bakanlığına gelmesi üzerine ayrıca Gazetecilik ve Enformasyon genel müdürlüğüne tayin edildiyse de (1964) işinden hoşlanmadığı için iki ay sonra istifa etti. Bu sırada bakanlığın yayını olarak *el-Aklâm* dergisini çıkardı ve yazı işleri müdürlüğünü üstlendi. Ba'kübâ'da bir halk kütüphanesi kurdu. Bir ara Kahire'deki Ma'hedü'd-dirâsât ve'l-buhûsi'l-Arabîyye'de ders verdi. Siyasî şartlar yüzünden 1979'da Irak'tan ayrılıp Melik Suûd (Riyad) Üniversitesi'nde görev aldı. Bundan sonraki hayatı yurt dışında geçti. Bingazi, San'a, Birleşik Arap Emirlikleri üniversiteleriyle uzun süre Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi Tâif Eğitim Fakültesi'nde çalıştı. 2001'de buradan emekliye ayrılarak İngiltere'de Wales şehrine yerleşti. 8 Nisan 2013 tarihinde burada vefat etti. Suriye, Mısır ve Ürdün Arap dil kurumları, Beytülhikme (Tunus), Hindistan İlimler Akademisi, The Royal Society of Literature, Association Internationale de Littérature Comparée, The Canadian Comparative Literature Association (l'Association Canadienne de Littérature Comparée) gibi kurumlara üye olan Yûsuf İzzeddin şöhretten, siyasetten ve bürokratik hayattan uzak durmuş, ilim ve edebiyatla uğraşmıştır.